

HEDEN EN VERLEDEN IN DRIE OVERIJSSELSE JENEVERBESSTRUWELN

Bernhard de Vries

Roerdomplaan 222, 7905 EL Hoogeveen

de Vries, B.W.L. 2009. Past and present in three *Juniperus*-scrubs in the province of Overijssel. *Coolia* 52(2): 73–76.

The Aphyllophorales working group “Cristella” met over the weekend of 16–18 november 2007 near Buurse and over the weekend of 4–6 april 2008 near Lemele. Both localities are in the province of Overijssel, and both are situated near nutrient-poor *Juniper*-scrubs. We used the opportunity to compare 30 years old investigation results with recent ones.

Tijdens twee weekends van de Aphyllophorales-werkgroep “Cristella” werd onder andere naar paddenstoelen gezocht in drie Jeneverbesstruwelen, namelijk die van Buurse (coördinaten 251/464), de Archemerberg (coördinaten 224/497) en de Lemelerberg (coördinaten 223/497). Dat gaf mij de mogelijkheid om ook in Overijssel een vergelijking te maken tussen de mycoflora in die struwelen van vroeger en nu. Van de Drentse struwelen verscheen onder andere een vergelijking in 2001 (de Vries, 2001).

Het terrein bij Buurse werd bezocht op 17 november 2007, de andere terreinen op respectievelijk 4 en 6 april 2008. Het zijn alle drie echt voedselarme, heideschrale terreinen, dus behorend tot een zuiver Dicrano-*Juniperetum*. We kregen door de aanwezigheid van fraaie kussens Gaffeltandmos en zandige plekje met Ruig haarmos niet de indruk dat de terreinen door invloeden van buiten verrijkt waren. Wel zijn de struiken in de afgelopen jaren groter geworden. Op Buurserzand waren omstreeks 1976 veel struiken verbrand. Het derde terrein bevat meerdere groeiplaatsen bij het monument. Aan de westvoet van de Lemelerberg is een struweel dat vroeger al fors uitgeweid was. Nu zijn daar veel struiken aan het aftakelen of afleggen. Op andere plaatsen van de Lemelerberg zijn de struwelen groter en dichter geworden. Dankzij een goed beheer is er van massale sterfte geen sprake.

Methodiek

De oude bezoekdata, ten behoeve van het onderzoek door Dr. J.J. Barkman, waren voor Buurse: 15-11-1972 en 1-10-1974; voor de Archemerberg: 21-12-1971 en 3-10-1979; en voor de Lemelerberg: 22-5-1970, 21-12-1971, 12-11-1975, 20-10-1978, 1-11-1979. Tijdens deze data werden alleen door schrijver dezes houtjes verzameld. De korstjes die, na de brand in 1976, op half verbrande takken groeiden bij Buurse zijn in de tabel buiten beschouwing gelaten.

Er werd tijdens de Cristella-weekends gezocht door meerdere mensen gedurende ongeveer één à twee uur. Daarbij werd vooral gelet op begroeiing van Jeneverbeshout. De gevonden korstvormige fungi werden door meerdere deelnemers van de Cristella-bijeenkomsten gede-termineerd. Achteraf werd geturfd hoe vaak elke soort werd waargenomen. Met dat gegeven kon een abundantie-waardering worden toegekend die vergelijkbaar is met de waarde uit het oude onderzoek. Omdat in het voorjaar weinig gesteelde fungi te vinden zijn werd voor de vergelijking van vroegere en huidige bezoeken uitgegaan van soorten die voornamelijk onder het dode hout te vinden zijn.

Resultaten

Als er een heidebrand door een *Juniperus*-struweel gaat dan betekent dat het onherstelbaar einde van een mooi struweel. Op een merkwaardige manier blijkt dan dat zelfs het dode hout zijn identiteit is kwijtgeraakt. Normaal groeien er geen loofhoutsoorten op jeneverbes maar na een brand wel. Afwijkende soorten op half verbrand jeneverbeshout bij Buurse waren in 1979: *Stereum hirsutum* (Gele korstzwam) en *Calocera cornea* (Geel hoorntje). Ook het frequent voorkomen van *Armillariella mellea* ss. lat. (Honingzwam) was hier niet normaal. *Pholiota highlandensis* (Brandplekbundelzwam) werd hier alleen in 1976 gezien.

De inventarisatiegegevens zijn in een tabel samengevat (tabel 1), waarbij het maximum aantal vondsten per bezoek is genoteerd. De gebruikte schaal komt overeen met die welke altijd tijdens het onderzoek van Dr. J.J. Barkman werd gehanteerd: r = 1–2 vondsten ('rare'), o = 3–9 vondsten ('occasional'), f = 10–99 vondsten ('frequent'). Een hogere abundantie is met korstjes verzamelen moeilijk haalbaar. Omdat het ondoenlijk is om alle korstjes uit een gebied mee te nemen werd bij zes of meer duidelijk aparte vondsten aangenomen dat de vereiste overige vier nog in het veld lagen. Alleen bij soorten die in het veld herkenbaar zijn kan nauwkeuriger hun abundantie worden geschat.

Vergelijkt men in de tabel wat er voor en na de middenstreep staat dan zijn er enkele soorten die opvallen.

Soorten die duidelijk minder gevonden zijn:

- ***Athelia*-soorten (Vliesjes).** Ook in Drenthe blijkt dat Vliesjes minder worden gevonden. Waarschijnlijk houdt het verband met een kleiner aanbod aan lichenen.
- ***Dacrymyces stillatus* (Oranje druppelzwam).** Hier is duidelijk een seizoensinvloed in het spel. Meestal zit het Oranje druppelzwammetje nl. op de bovenzijde van het hout.
- ***Kavinia alboviridis* (Koraalspoorstekelzwam).** Het is niet helemaal duidelijk of de afname in Drenthe reëel is. Het uitblijven van nieuwe vondsten in Overijssel kan een seizoensinvloed zijn maar vroeger hebben we de soort ook wel in de winter gevonden. Een landelijke teruggang is niet onwaarschijnlijk.

Soorten die beduidend algemener geworden zijn:

- ***Amylostereum laevigatum* (Jeneverbeskorstzwam; figuur 1).** Het struweel aan de westelijke voet van de Lemelerberg had vroeger een enkele vondst opgeleverd. Nu het struweel ouder geworden is en vele dikke takken gebroken zijn of tot de grond zijn neergebogen heeft deze soort een veelheid van kansen benut. De schatting 'frequent' is nog aan de zuinige kant. Mogelijk moet de theorie dat de soort voorkeur zou hebben voor (iets) voedselrijke biotopen worden bijgesteld en is de Jeneverbeskorstzwam nu ook te vinden in de arme struwelen van Gelderland, Utrecht en Noord-Brabant.
- ***Cerocorticium confluens* (Ziekenhuisboomkorst).** De Ziekenhuisboomkorst kwam vroeger bij Buurse niet op ongestoord jeneverbeshout voor, maar wel op halfverbrande takken. Dit illustreert wel waar de soort een voorkeur voor heeft. Bij Lemele was vroeger slechts één vondst. Nu is de soort te vinden in alle drie terreinen en 'occasional' in Buurserzand.
- ***Hyphodontia alutaria* (Grootsporige wrattandjeszwam).** Het lijkt nu wel zeker dat deze soort landelijk toeneemt. Zowel in Drenthe als in Overijssel zien we een duidelijk verschil.

Tabel 1. Oude en nieuwe waarnemingen van Corticioiden op Juniperushout.

	JAREN '70			JAREN 2007 & 2008		
	Buurse	Archem	Lemele	Buurse	Archem	Lemele
<i>Amylostereum laevigatum</i>			r			f
<i>Ascocorticium anomalum</i>			r		r	
<i>Athelia epiphylla</i> ss. str.	r		r			
<i>Athelia decipiens</i>		o	o			
<i>Basidioidendron cinereum</i>	r	r		o	o	o
<i>Boidinia furfuracea</i>	r	r	r	r		
<i>Botryobasidium botryosum</i>		r	r		o	
<i>Botryobasidium subcoronatum</i>	f	o	o	f	f	r
<i>Ceratobasidium cornigerum</i>		r	f		r	r
<i>Cerocorticium confluens</i>			r	o	r	r
<i>Coniophora arida</i>	o	o	f		r	r
<i>Coniophora puteana</i>				r		r
<i>Dacrymyces stillatus</i> ss. lat.	f	o	f		r	r
<i>Hyphoderma praetermissum</i>	f	o	o	r	r	r
<i>Hyphodontia alutaria</i>				o	r	f
<i>Hyphodontia nespori</i>				f	r	o
<i>Kavinia alboriviridis</i>	r	r	r			
<i>Luellia recondita</i>		r	r	r		r
<i>Peniophora incarnata</i>		r	r			
<i>Phlebiella pseudotsugae</i>	r					r
<i>Phlebiella vaga</i>		r	r			
<i>Pseudotomentella atrocyanea</i>	r		r			
<i>Schizopora paradoxa</i> ss. lat.	r		r			
<i>Sistotremastrum niveocreum</i>	r		r			r
<i>Stereum sanguinolentum</i>		r	r			
<i>Thelephora terrestris</i> (resupinaat)		o				r
<i>Trechispora cohaerens</i>				o	r	r
<i>Trechispora farinacea</i> ss. lat.	o				r	
<i>Trechispora microspora</i>		r	r	r	r	o
<i>Tubulicrinis accedens</i>	r			r		r
<i>Tubulicrinis sororius</i>	r	r	o	r		

Soorten die slechts eenmaal gevonden zijn:

Athelia salicum Buurse '70, *Basidioidendron deminutum* Lemele '70, *Botryobasidium danicum* Buurse 2007, *Ceraceomyces crispatus* Buurse 2007, *Ceraceomyces sublaevis* Buurse '70, *Cylindrobasidium laeve* Lemele '70, *Diplomitoporus lindbladii* Lemele '70, *Fibulomyces mutabilis* Buurse 2007, *Heterobasidium annosum* Lemele 2008, *Hyphoderma puberum* Lemele 2008, *Hyphoderma tsugae* Lemele 2008, *Hyphodontia breviseta* Buurse '70, *Hypochnicium sphaerosporum* Lemele '70, *Leptosporomyces galzinii* Lemele '70, *Phlebiella christiansenii* Lemele '70, *Rogersella sambuci* Lemele 2008, *Sistotrema octosporum* Lemele 2008, *Stypella vermiformis* Archem 2008, *Tomentella subviolacea* Buurse 2007, *Tubulicrinis subulatus* Buurse 2007.

- ***Hyphodontia nespори* (Penseeltandjeszwam).**

Dankzij het feit dat deze soort door zijn taaie structuur in het veld redelijk goed te herkennen is, weten we al langer dat de soort, die vroeger beperkt was tot beweidde struwelen, nu overal algemeen is. Ook op ander naalddhout en loofhout heeft de soort een royale plek veroverd. Bij het inventariseren moet je je best doen om niet met alle dozen vol met dit dingetje thuis te komen. Het lijkt er op dat de Penseeltandjeszwam vooral een zuidelijke verspreiding heeft. Bourdot & Galzin noemen voor Frankrijk meer vondsten dan Eriksson & al. voor Scandinavië, zodat mogelijk ook het klimaat bij deze verandering een grote rol speelt.

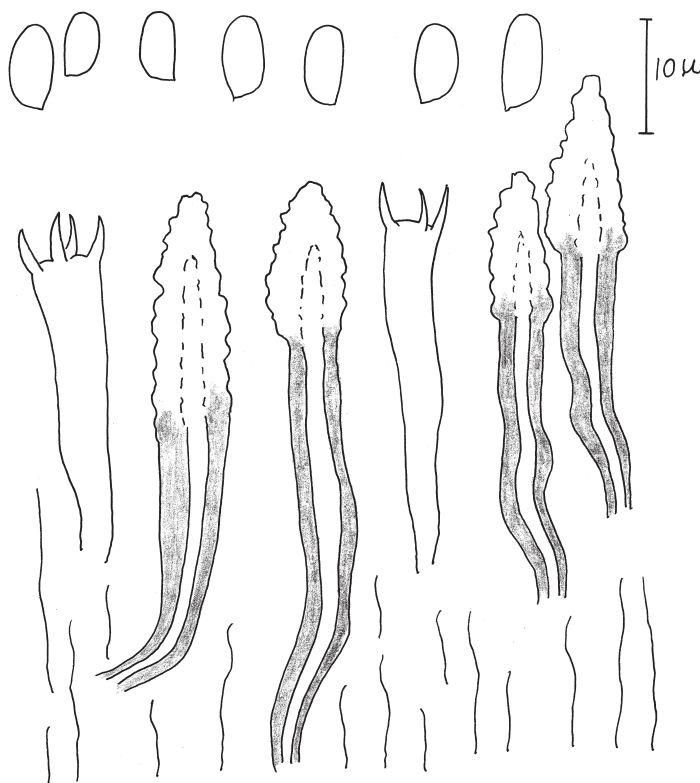
- ***Trechispora cohaerens* (Gladsporig dwergkorstje).** Ook bij deze soort is de toenemende trend vergelijkbaar met die in Drenthe.

De algemene indruk is dat struwelen die er aan de buitenkant zeer fraai en ongestoord uitzien toch op een of andere manier een verandering ondergaan die heel geleidelijk de soorten-samenstelling verandert. De tendens lijkt daarbij op een lichte voedselverrijking. Mogelijk is er naast het warmer wordende klimaat de invloed van een gestage, niet te stoppen stikstof-input.

Met dank aan Hermien Wassink die de tekening, figuur 1, heeft gefatsoeneerd.

Literatuur

- Arnolds, E. & al. 1995. Overzicht van de Paddestoelen in Nederland. NMV
 Bourdot, H. & Galzin, A. 1927. Hymenomycetes de France. Sceaux
 Eriksson, J. & al. 1973–1988. The Corticiaceae of North Europe, Vol. 1–8. Fungiflora, Oslo.
 de Vries, B. W. L. 2001. Resupinate fungi op Jeneverbes, voorlopige balans. Coolia 44: 208–214.

Figuur 1. *Amylostereum laevigatum*. Sporen (amyloïd), basidien en cystiden. Maatsreep = 10 μ m. Lemelerberg, westvoet, op Jeneverbes, 6 april 2008. BdV7245